
**«НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри _____
« 1 » вересня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

УКРАЇНСЬКЕ АРХІВОЗНАВСТВО

Спеціальність 032 Історія та археологія, магістр

2020–2021 навчальний рік

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № 1 від 1 вересня 2020 р.

Розробник: Коваленко Олександр Борисович, кандидат історичних наук, професор кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Опис навчальної дисципліни

Навчальний курс «Українське архівознавство» є нормативною дисципліною, що викладається у I семестрі магістратури зі спеціальності 014 Середня освіта (Історія) і включає 20 годин лекцій, 10 годин практичних занять і 90 годин самостійної роботи. Форма підсумкового контролю – екзамен.

Кількість кредитів ECTS	4
Кількість годин:	120
- лекції	20
- практичні заняття	10
- самостійна робота	90

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу «Українське архівознавство» полягає у формуванні у здобувачів вищої освіти компетентностей, пов'язаних з розумінням місця і значення архівної справи у суспільному житті та застосуванням документальної спадщини в освітньому процесі й науковій роботі.

Об'єктом курсу українського архівознавства є система архівних установ, органи управління архівами, науково – дослідні заклади і документальні ресурси на паперових та інших носіях.

Предмет курсу українського архівознавства становлять тенденції та закономірності становлення і розвитку архівної справи на українських землях.

Завдання курсу українського архівознавства полягають у формуванні наступних компетентностей:

- розуміння закономірностей та особливостей розвитку архівної справи на українських землях;
- здатність застосовувати набуті знання з українського архівознавства у педагогічній, науково-дослідній та просвітницькій діяльності;

- володіння методами пошуку історичних документів в архівосховищах України;
- використання різних форм презентації документів;
- розуміння особливостей польової, камеральної та едиційної археології.

Програмні результати навчання

ПРН2. Базові знання з організації та проведення наукових досліджень.

ПРН3. Базові знання методології та методів історичних досліджень та технологій історіописання, їхнього застосування в наукових дослідженнях.

ПРН4. Базові знання основних етапів розвитку історичного мислення та пізнання, становлення понятійного апарату історичної науки.

ПРН5. Базові знання застосування сучасних інформаційних та комунікаційних технологій в історичних дослідженнях.

ПРН6. Базові знання про інформаційні ресурси історичної науки, історичні джерела та способи роботи з ними.

ПРН11. Уміння аналізувати відмінності в історіографічних концепціях, підходах та поглядах на пізні історичні проблеми;

ПРН12. Уміння демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі;

ПРН13. Уміння організовувати практичне вирішення проблем охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України;

ПРН14. Уміння планувати дослідницькі проекти з історії, археології, історіографії, джерелознавства, краєзнавства та ін.;

ПРН19. Уміння упорядковувати історичні джерела у відповідності до їхнього інформаційного потенціалу при розробці конкретної науково-дослідницької теми та реалізації археографічних проектів;

ПРН20. Уміння формулювати мету та завдання конкретного історичного дослідження;

ПРН21. Уміння всебічно розглядати дослідницьку проблему з використанням відповідних джерел і наукової літератури;

ПРН22. Уміння аргументувати важливість соціальних функцій історика в сучасному суспільстві;

ПРН23. Уміння інтегрувати досягнення інших гуманітарних наук та природничих для вирішення актуальних проблем історії та археології;

ПРН24. Уміння пояснити значення історико-культурної спадщини для розвитку людства в цілому та окремих спільнот;

ПРН29. Уміння узагальнити результати дослідницької (дипломної) роботи, готувати результати наукових досліджень до оприлюднення у фаховому середовищі та рекомендувати шляхи їхнього використання;

ПРН32. Уміння визначати культурно-історичну цінність предметів старовини, використовувати наукову літературу, каталоги для їхньої класифікації.

ПРН33. Уміння застосовувати законодавство про збереження і охорону пам'яток історії та культури.

Порядок оцінювання та розподіл балів

	Лекційні заняття (2 бали за роботу на лекції)	Практичні заняття (до 6 балів за роботу на семінарі)	Самостійна робота	Екзамен	Разом
Кількість балів	до 20 балів	до 30 балів	до 25 балів	до 25 балів	100

Критерії оцінювання знань студентів

Робота на лекціях оцінюється за наступними критеріями: відвідування лекційних занять, грамотність і охайність ведення конспекту.

Робота на практичних заняттях оцінюється за наступними критеріями:

- 5–6 балів – студент не мав пропусків занять без поважних причин, у повному обсязі опанував навчальний матеріал, робить аргументовані висновки, демонструє вміння використовувати набуті знання;
- 3–4 бали – студент володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, здатний частково застосовувати набуті знання у процесі вирішення практичних завдань;
- 1–2 бали – студент загалом володіє навчальним матеріалом, але у процесі його викладу припускається неточностей, відчуває труднощі у формулюванні висновків.

Самостійна робота оцінюється в залежності від якості підготовки до практичних занять і написання рефератів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
83-89	B	добре
75-82	C	
68-74	D	задовільно
60-67	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Тематичний план

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Вступ до курсу «Українське архівознавство».

Об'єкт, предмет і завдання курсу. Понятійний апарат. Методологічні засади. Міжпредметні зв'язки. Джерельна база українського архівознавства. Основні етапи розвитку українського архівознавства. Зародження українського архівознавства у

другій половині XIX ст. Становлення українського архівознавства як наукової дисципліни у першій третині XX ст. Занепад і стагнація архівознавства в Україні наприкінці 30 – у першій половині 50-х рр. XX ст. Відродження українського архівознавства у другій половині 50 – 80-х рр. XX ст. Модернізація українського архівознавства за доби незалежності. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства.

Тема 2. Першовитоки архівної справи в Україні.

Архіви стародавньої Русі-України. Розвиток архівної справи на українських землях за литовсько-польської доби. Литовська і Волинська (Руська) метрики та їх історична доля. Архівна справа в Українській козацькій державі. Батуринський архів гетьмана І. Мазепи. Інституціонування архівної справи за гетьмана К. Розумовського. Поневіряння «Генеральної малоросійської архіви» на зламі XVIII – XIX ст.

Тема 3. Архівна справа в Україні у XIX – на початку XX ст.

Мережа архівних установ у XIX – на початку XX ст. Тимчасова комісія для розгляду давніх актів при Київському, Волинському та Подільському генерал – губернаторі. Центральний архів давніх актів при Київському університеті св. Володимира. Історичний архів при Харківському університеті. Львівський історичний архів. Губернські вчені архівні комісії та їх внесок у розвиток архівної справи. Архівна справа за доби визвольних змагань. Розробка проекту архівної реформи. Створення державної архівної служби.

Тема 4. Розвиток архівної справи в Україні у XX ст.

Архівне будівництво за радянського часу. Втілення в життя архівної реформи. Одержавлення, централізація та ідеологізація архівної справи. Створення системи державних архівних установ та органів їх управління. Політичні репресії проти архівістів. Архіви України під час Другої світової війни. Часткова евакуація архівів. Загибель та вивезення архівних зібрань з України до нацистської Німеччини. Архіви української еміграції та їхня доля. Відновлення діяльності архівних установ у післявоєнний період. Зміцнення матеріально – технічної бази. Участь у роботі Міжнародної ради архівів.

Тема 5. Архівна справа у незалежній Україні.

Реорганізація органів управління архівною справою. Прийняття Закону «Про Національний архівний фонд і архівні установи» (1993). Створення Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (1994). Передача до державних архівів документів архівного фонду Компартії України. Розсекречення архівів радянських спецслужб. Запровадження новітніх архівних технологій. Активізація міжнародного співробітництва.

Змістовий модуль 2.

Тема 6. Архівна система України та мережа архівних установ.

Національний архів фонд України та його складові. Форми власності на документи Національного архівного фонду України та проблема збереження історико-документальної спадщини. Мережа архівних установ. Архівні підрозділи установ, підприємств та організацій. Міські, районні і трудові архіви та їх особливості. Державні обласні архіви. Центральні державні та галузеві архіви України. Архівні зібрання установ Національної Академії наук України, музеїв, заповідників і бібліотек. Приватні архіви. Зарубіжна архівна Україніка.

Тема 7. Організація роботи архівних установ України

Виробничі підрозділи архівів. Архівосховище, читальний зал, стіл довідок, реставраційно-палітурна майстерня, центр копіювання та оцифрування документів та їхні функції. Класифікація та експертиза цінності архівних документів. Архівне описування та науково-довідковий апарат. Забезпечення збереженості документів.

Тема 8. Науково-дослідна та науково-методична робота архівних установ.

Основні складові науково-дослідної та науково-методичної роботи архівних установ. Наукові кабінети архівознавства. Наукові конференції. Публікації архівних документів. Напрями та форми використання архівних документів. Архівна евристика. Наукова технологія пошуку документів. Бар'єр неінформованості дослідника та можливості його подолання.

Тема 9. Українська археографія.

Основні етапи розвитку української археографії. Інститут української

археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України і його роль у зміцненні джерельної бази історичної науки.

Полюва археографія. Пошук і вивчення документальних пам'яток у середовищі їхнього побутування та зберігання. Камеральна археографія. Науковий опис документальних пам'яток. Підготовка каталогів та оглядів історичних документів. Едиційна археографія. Типи і різновиди археографічних публікацій. Методика передачі тексту й археографічне оформлення документів.

Структура навчальної дисципліни

№	Назва теми	Усього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль 1					
1.	Вступ до курсу		2		2
2.	Першовитоки архівної справи в Україні		2		2
3.	Архівна справа в Україні у ХІХ – на початку ХХ ст.		2		2
4.	Розвиток архівної справи в Україні у ХХ ст.		4	2	4
5.	Архівна справа в незалежній Україні		2		2
	Усього		12	2	12
Модуль 2					
6.	Архівна система та мережа архівних установ		2		18
7.	Організація роботи архівів		2	6	40
8.	Науково – дослідна та науково-методична робота архівних установ		2		

9	Українська археографія		2	2	20
Усього			8	8	78
Разом за курс			20	10	90

Тематика практичних занять

1. Архівна спадщина української еміграції.
2. Організація роботи архівного підрозділу установи.
3. Організація роботи архівного відділу міської ради.
4. Організація роботи державного архіву області.
5. Основні етапи розвитку української археографії.

Самостійна робота

Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованої літератури, підготовку до практичних занять і написання рефератів відповідної тематики.

Перелік питань до екзамену

1. Об'єкт, предмет і завдання українського архівознавства.
2. Джерельна база українського архівознавства.
3. Основні етапи розвитку українського архівознавства.
4. Архіви княжої України-Русі.
5. Розвиток архівної справи на українських землях за литовсько-польської доби.
6. Архівна справа в Українській козацькій державі.
7. Мережа архівних установ в Україні у ХІХ – на початку ХХ ст.
8. Губернські вчені архівні комісії та їх внесок у розвиток архівної справи на українських землях.
9. Архівна справа в Україні за доби визвольних змагань.
10. Радянське архівне будівництво в Україні.
11. Архівна справа у незалежній Україні.

12. Національний архівний фонд України.
13. Мережа архівних установ України.
14. Зарубіжна архівна україніка.
15. Виробничі підрозділи архівів та основні архівні технології.
16. Класифікація та експертиза цінності архівних документів.
17. Архівне описування та науково-довідковий апарат.
18. Забезпечення збереженості документів.
19. Науково-дослідна та науково-методична робота архівних установ.
20. Основні напрями використання архівних документів.
21. Основні форми використання архівних документів.
22. Архівна евристика.
23. Основні етапи розвитку української археографії.
24. Основи напрями сучасної української археографії.

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основна

Про Національний архівний фонд і архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 р. – К., 1994.

Закон України від 13 грудня 2001 р. «Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи». – К., 2002.

Архівістика: термінологічний словник. – К., 1998.

Архівознавство: підручник. – К., 1998.

Джерелознавство: довідник. – К., 1998.

Українська архівна енциклопедія. – К., 2008.

Хрестоматія з архівознавства. – К., 2003.

Додаткова

Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні. – К., 1996.

Архівне будівництво на Чернігівщині. 1921–1941 рр.: збірник документів та матеріалів. – Чернігів, 2002.

Боряк Г.В. Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археографічна україніка». Архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи. – К., 1995.

Боряк Т. Документальна спадщина української еміграції в Європі: Празький архів (1945–2010). – Ніжин, 2011.

Державний архів Чернігівської області: путівник. – Чернігів, 2001.

Кеннеді Грімстед П., Боряк Г. Доля скарбів української культури під час Другої світової війни: винищення архівів, бібліотек, музеїв. – К., 1991.

Козлов В.П. Тайны фальсификации: анализ подделок исторических источников XVIII – XIX веков. – М., 1996.

Маврін О.О. Неочікувані здобутки втраченого часу: теорія і методика археографії в УРСР (40 – 80-і рр. XX ст.). – К., 2018.

Матяш І. Архівна наука і освіта в Україні 1920 – 1930-х років. – К., 2000.

Матяш І. Архівознавство: методичні засади та історія розвитку. – К., 2012.

Матяш І. Особа в українській архівістиці: біографічні нариси. – К., 2001.

Матяш І. Українська архівна періодика 1920–1930-х рр.: історія, бібліографія, бібліометрія. – К., 1999.

Мітюков О.Г. Радянське архівне будівництво на Україні (1917–1973). – К., 1975

Нариси з історії архівної справи в Україні. – К., 2002.

Палієнко М. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій). – К., 2008.

Панашенко В.В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. – К., 1974.

Страшко В. Правила передачі тексту кириличних документів XVIII ст. дипломатичним і популярним методами та рекомендації для застосування цих правил у виданнях наукового і науково-популярного типів. – К., 1992.

Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи. – К., 1997. – Частина 1 і 2.

Українські архівісти XIX – XX ст.: біобібліографічний довідник. – К., 2007.

Шепелев Л.Е. Архивные разыскания и исследования. – М., 1971.

Яковлев С.О. Українська радянська археографія. – К., 1965.